POSTANOWIENIE TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 17 kwietnia 2007 r. *

W sprawie C-276/06

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez tribunal du travail de Verviers (Belgia) postanowieniem z dnia 13 czerwca 2006 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 26 czerwca 2006 r., w postępowaniu:

Mamate El Youssfi

przeciwko

Office national des pensions (ONP),

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: R. Schintgen (sprawozdawca), prezes izby, A. Tizzano i A. Borg Barthet, sędziowie,

* Język postępowania: francuski.

rzecznik generalny: M. Poiares Maduro,
sekretarz: R. Grass,

podjąwszy decyzję o rozstrzygnięciu sprawy postanowieniem z uzasadnieniem, zgodnie z art. 104 § 3 akapit pierwszy regulaminu,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego,

wydaje następujące

Postanowienie

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 41 ust. 1 Umowy o współpracy między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Królestwem Maroka sporządzonej w Rabacie w dniu 27 kwietnia 1976 r. i zatwierdzonej w imieniu Wspólnoty rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2211/78 z dnia 26 września 1978 r. (Dz.U. L 264, str. 1, zwanej dalej „umową o współpracy"), art. 65 Układu eurośródziemnomorskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z jednej strony a Królestwem Maroka z drugiej strony, sporządzonego w Brukseli w dniu 26 lutego 1996 r. i zatwierdzonego w imieniu Wspólnot decyzją 2000/204/WE, EWWiS Rady i Komisji z dnia 24 stycznia 2000 r. (Dz.U. L 70, str. 1, zwanego dalej „układem o stowarzyszeniu"), art. 4 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia

29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. L 166, str. 1) w związku z rozporządzeniem Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. rozszerzającym przepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz.U. L 124, str. 1), jak również art. 14 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC") i art. 1 Protokołu dodatkowego do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (zwanego dalej „protokołem dodatkowym").

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między M. El Youssfi a belgijskim Office national des pensions (krajowym urzędem ds. emerytur, zwanym dalej „ONP") w przedmiocie odmowy przyznania tej pierwszej garantie légale d'un revenu aux personnes agées (prawnie gwarantowanego dochodu dla osób starszych) przewidzianego w ramach uregulowań krajowych.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

Umowa o współpracy

3 Zgodnie z art. 41 ust. 1 umowy o współpracy, wchodzącym w zakres tytułu III tejże umowy, poświęconego współpracy w dziedzinie zatrudnienia:

„Z zastrzeżeniem postanowień następnych ustępów, pracownicy będący obywatelami Maroka oraz członkowie ich rodzin, którzy z nimi zamieszkują, korzystają, w zakresie zabezpieczenia społecznego, z traktowania wolnego od jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w stosunku do obywateli państw członkowskich, w których są zatrudnieni" [tłumaczenie nieoficjalne].

4 Wspomniany art. 41 zawiera w ust. 2–4 postanowienia dotyczące sumowania okresów ubezpieczenia, zatrudnienia lub zamieszkania spełnionych w różnych państwach członkowskich, prawa do zasiłków rodzinnych dla członków rodzin zamieszkałych we Wspólnocie oraz przekazywania do Maroka wszelkich świadczeń rentowych i emerytalnych, zasiłków pogrzebowych, świadczeń z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, jak również z tytułu niezdolności do pracy.

Układ o stowarzyszeniu

5 Artykuł 65 ust. 1 układu o stowarzyszeniu, zawarty w tytule VI układu, poświęconym w szczególności współpracy społecznej, rozdział I, zatytułowany „pracownicy", przewiduje:

„Z zastrzeżeniem postanowień poniższych ustępów, pracownicy [będący obywatelami] marokański[mi] i wszyscy członkowie ich rodzin, którzy z nimi zamieszkują, korzystają, w zakresie zabezpieczenia społecznego, z traktowania wolnego od jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w stosunku do obywateli państw członkowskich, w których są zatrudnieni.

Pojęcie zabezpieczenia społecznego obejmuje [działy] zabezpieczenia społecznego dotyczące świadczeń z tytułu choroby i macierzyństwa, inwalidztwa, świadczeń emerytalnych, zasiłków dla pozostających przy życiu członków rodzin, świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, zasiłków pogrzebowych, zasiłków dla bezrobotnych i dodatków rodzinnych.

[…]".

6 Wspomniany art. 65 zawiera w ust. 2–4 analogiczne sformułowania jak te wymienione w pkt 4 niniejszego postanowienia.

7 Artykuł 66 układu ma następujące brzmienie:

„Postanowień niniejszego rozdziału nie stosuje się do obywateli Stron zamieszkujących lub pracujących nielegalnie na terytorium krajów przyjmujących".

8 Zgodnie z art. 96 ust. 1 układu o stowarzyszeniu akt ten wszedł w życie w dniu 1 marca 2000 r.

9 Artykuł 96 ust. 2 przewiduje, że układ o stowarzyszeniu z chwilą swojego wejścia w życie zastępuje umowę o współpracy.

Rozporządzenie (EWG) nr 1408/71

10 Zgodnie z art. 2 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997 L 28, str. 1; zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1408/71") „rozporządzenie stosuje się do pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy podlegają lub podlega[li] ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich i są obywatelami jednego z państw członkowskich, bądź też są bezpaństwowcami lub uchodźcami zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich, jak i do członków ich rodzin oraz osób pozostałych przy życiu po ich śmierci".

11 Artykuł 3 rozporządzenia nr 1408/71, zatytułowany „Zasada równego traktowania", w ust. 1 ma następujące brzmienie:

„Osoby zamieszkujące [na] terytorium jednego z państw członkowskich i do których stosują się przepisy niniejszego rozporządzenia, podlegają obowiązkom i korzystają z praw wynikających z ustawodawstwa każdego państwa członkowskiego na tych samych warunkach co obywatele tego państwa, z zastrzeżeniem przepisów szczególnych zawartych w niniejszym rozporządzeniu".

12 Artykuł 4 tego rozporządzenia określa jego zakres przedmiotowy stosowania w następujący sposób:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do działów zabezpieczenia społecznego, które dotyczą:

a) świadczeń w razie choroby i macierzyństwa;

b) świadczeń z tytułu inwalidztwa, łącznie ze świadczeniami służącymi zachowaniu albo zwiększeniu zdolności do zarobkowania;

c) emerytur;

d) świadczeń dla osób pozostałych przy życiu;

e) świadczeń z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej;

f) świadczeń z tytułu śmierci;

g) zasiłków dla bezrobotnych;

h) świadczeń rodzinnych.

2. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do powszechnych i szczególnych systemów zabezpieczenia społecznego, składkowych i nieskładkowych […].

2a. Niniejsze rozporządzenie stosuje się również do specjalnych świadczeń nieskładkowych, wynikających z ustawodawstwa lub z systemów innych niż określone w ust. 1 lub które są wyłączone na podstawie ust. 4, jeżeli świadczenia te służą:

a) zapewnieniu uzupełniającego, zastępczego lub pomocniczego pokrycia od ryzyka objętego działami zabezpieczenia społecznego określon[ymi] w ust. 1 lit. a)–h); lub

b) wyłącznie do zapewnienia szczególnej ochrony osobom niepełnosprawnym.

[…]”.

13 Artykuł 10a ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 ma następujące brzmienie:

„Nie naruszając przepisów w art. 10 i tytułu III, osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, korzystają ze specjalnych świadczeń pieniężnych nieskładkowych, określonych w art. 4 ust. 2a, wyłącznie na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkują, zgodnie z ustawodawstwem tego państwa, pod warunkiem że te świadczenia wymienione są w załączniku IIa. Świadczenia te przyznawane są przez instytucję miejsca zamieszkania i na jej koszt”.

14 Wspomniany załącznik IIa w części zatytułowanej „A. Belgia” lit. b) wymienia „[d]ochód gwarantowany dla osób starszych […]”.

15 Sposoby wykonania rozporządzenia nr 1408/71 ustaliło rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r., w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem nr 118/97.

Rozporządzenie nr 859/2003

16 Dwunasty motyw rozporządzenia nr 859/2003 ma następujące brzmienie:

„Przepisy rozporządzenia […] nr 1408/71 i rozporządzenia […] nr 574/72 nie są stosowane w sytuacji, która pod każdym względem dotyczy jednego państwa członkowskiego. Dotyczy to między innymi sytuacji obywatela państwa trzeciego, związanego tylko z państwem trzecim i jednym państwem członkowskim."

17 Zgodnie art. 1 tego samego rozporządzenia:

„Z zastrzeżeniem przepisów Załącznika do niniejszego rozporządzenia przepisy rozporządzenia […] nr 1408/71 i rozporządzenia […] nr 574/72 stosuje się do obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo, jak również do członków ich rodzin i osób pozostałych przy życiu po ich śmierci, pod warunkiem że zamieszkują oni legalnie na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji, która dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego".

Rozporządzenie nr 883/2004

18 Artykuł 4 rozporządzenia nr 883/2004, zatytułowany „zasada równego traktowania", przewiduje:

„O ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, korzystają z tych samych świadczeń i podlegają tym samym obowiązkom na mocy ustawodawstwa każdego państwa członkowskiego, co jego obywatele".

19 Zgodnie z art. 87 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 rozporządzenie to „nie daje podstawy dla nabycia jakichkolwiek praw w okresie poprzedzającym datę jego wejścia w życie".

20 Artykuł 90 ust. 1 tego samego rozporządzenia przewiduje, że „[r]ozporządzenie […] nr 1408/71 […] traci moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia".

21 Artykuł 91 rozporządzenia nr 883/2004 stanowi:

„Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie stosuje się od dnia wejścia w życie rozporządzenia wykonawczego”.

22 Bezsporne jest, że takie rozporządzenia wykonawcze nie zostało jeszcze przyjęte.

EKPC

23 Artykuł 14 EKPC ma następujące brzmienie:

„Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn”.

24 Zgodnie z art. 1 protokołu dodatkowego:

„Każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia […]”.

Uregulowania krajowe

25 Ustawa belgijska z dnia 22 marca 2001 r. wprowadzająca dochód gwarantowany dla osób starszych (*Moniteur belge* z dnia 29 marca 2001 r., str. 10244, zwana dalej „ustawą z dnia 22 marca 2001 r.") ma na celu zapewnienie właściwego minimum egzystencji osobom starszym. Ustawa nie uzależnia prawa do świadczenia, które określa, od uprzedniego spełnienia wymogu składkowego lub ubezpieczeniowego, lecz aby dana osoba mogła ubiegać się o to świadczenie, jej zasoby nie mogą przekraczać ustalonego pułapu.

26 Zgodnie z art. 3 tej ustawy „dochód gwarantowany dla osób starszych przysługuje osobom, które ukończyły 65 rok życia".

27 Artykuł 4 ustawy z dnia 22 marca 2001 r. stanowi:

„Dochód gwarantowany dla osób starszych przysługuje osobom, które mają stałe miejsce zamieszkania w Belgii i należą do jednej z następujących kategorii osób:

1° osoby posiadające obywatelstwo belgijskie;

2° osoby objęte zakresem rozporządzenia […] nr 1408/71 […];

3º bezpaństwowcy objęci zakresem konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców, podpisanej w Nowym Jorku w dniu 28 września 1954 r. i zatwierdzonej ustawą z dnia 12 maja 1960 r.;

4º uchodźcy, o których mowa w art. 49 loi du 15 décembre 1980 sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers [ustawy z dnia 15 grudnia 1980 r. w sprawie wjazdu na terytorium, pobytu, osiedlania się i wydalania z terytorium cudzoziemców];

5º obywatele państwa, z którym Belgia zawarła na zasadzie wzajemności porozumienie w tym zakresie lub uznała de facto wzajemność;

6º obywatele innego państwa, pod warunkiem że przysługuje im prawo do emerytury lub renty dla osób pozostałych przy życiu w belgijskim systemie [zabezpieczeń społecznych].

[…]".

Postępowanie przed sądem krajowym i pytanie prejudycjalne

28 Z akt sprawy w postępowaniu przed sądem krajowym wynika, że M. El Youssfi, obywatelka marokańska urodzona w dniu 1 lipca 1939 r., będąca wdową od 1982 r., zamieszkuje obecnie na podstawie prawa do łączenia rodzin ze swoim synem w Belgii, który osiedlił się w tym państwie członkowskim.

29 Nie kwestionuje się zgodności z prawem pobytu zainteresowanej w Belgii.

30 W dniu 25 sierpnia 2005 r. M. El Youssfi zwróciła się do ONP z wnioskiem o przyznanie jej dochodu gwarantowanego dla osób starszych na podstawie ustawy z dnia 22 marca 2001 r.

31 Decyzją z dnia 16 grudnia 2005 r. wniosek ten został oddalony z uwagi na to, że skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym nie przedstawiła dowodu na przynależność do jednej z kategorii osób wymienionych w art. 4 tej ustawy.

32 W dniu 2 marca 2006 r. M. El Youssfi wniosła skargę na tę decyzję do tribunal du travail de Verviers.

33 W uzasadnieniu swojej skargi M. El Youssfi podnosi, że jej pobyt w Belgii jest zgodny z prawem i że tenże prawny status uprawnia ją do ubiegania się o dochód gwarantowany dla osób starszych przewidziany przepisami prawnymi przyjmującego państwa członkowskiego na takich samych warunkach, na jakich przyznawany jest obywatelom tego państwa. Odmowa przyznania jej tego świadczenia, które stanowi prawo majątkowe w rozumieniu art. 1 protokołu dodatkowego, naruszyłaby zasadę zakazu jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na przynależność państwową, zawartą w szczególności w umowie o współpracy i w układzie o stowarzyszeniu, a także w art. 14 EKPC.

34 ONP oraz ministère public (przedstawiciel publiczny) przy sądzie krajowym podnoszą natomiast, że uprawnienie do świadczenia, o które ubiega się M. El Youssfi,

jako odrębne prawo zależy od spełnienia przesłanki „podlegania ustawodawstwu państwa członkowskiego" i że zainteresowana nie może powoływać się na prawo wspólnotowe z uwagi na to, że nie przemieszczała się w ramach Unii Europejskiej.

35 W takich to okolicznościach tribunal du travail de Verviers postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy odmowa przyznania prawnie gwarantowanego dochodu dla osób starszych ze względu na to, że skarżąca

— nie jest objęta zakresem stosowania rozporządzenia [nr] 1408/71 […],

— nie jest uznana za bezpaństwowca lub uchodźcę,

— nie jest obywatelką państwa, z którym Belgia zawarła na zasadzie wzajemności porozumienie w zakresie gwarancji dochodu lub uznała de facto wzajemność,

— nie jest osobą, której przysługuje prawo do emerytury lub renty dla osób pozostających przy życiu w belgijskim systemie [zabezpieczeń społecznych],

nie wynika

— ze zbyt restrykcyjnej wykładni rozporządzenia […] nr 883/2004 […] (zastępującego rozporządzenie […] nr 1408/71 […]), w szczególności w świetle art. 14 EKPC, art. 1 [protokołu dodatkowego] lub rozporządzenia […] nr 859/2003 […],

— lub z wykładni wspomnianego rozporządzenia […] nr 883/2004 niezgodnej z umową o współpracy […] uzupełnioną układem [o stowarzyszeniu]?".

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

36 Zgodnie z art. 104 § 3 akapit pierwszy regulaminu jeśli odpowiedź na pytanie skierowane w ramach wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym może zostać

w sposób jednoznaczny wyprowadzona z istniejącego orzecznictwa, Trybunał może, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, w każdym czasie orzec postanowieniem z uzasadnieniem, zawierającym odesłanie do odpowiedniego orzecznictwa. Trybunał stoi na stanowisku, że tak właśnie jest w niniejszej sprawie będącej przedmiotem postępowania przed sądem krajowym.

Uwagi wstępne

37 Należy najpierw stwierdzić, że pytanie przedstawione przez sąd krajowy trzeba rozumieć tak, że dotyczy ono wykładni rozporządzenia nr 1408/71, bez względu na to, że odwołuje się do rozporządzenia nr 883/2004 „zastępującego rozporządzenie […] nr 1408/71".

38 W istocie, zgodnie z art. 91 rozporządzenia nr 883/2004, weszło ono w życie dwudziestego dnia po jego publikacji w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*, lecz zacznie obowiązywać dopiero od daty wejścia w życie rozporządzenia wykonawczego. Ponieważ do dnia dzisiejszego nie zostało wydane żadne rozporządzenie wykonawcze do rozporządzenia nr 883/2004, to przepisy rozporządzenia nr 1408/71 wciąż pozostają obowiązujące (zob. wyrok z dnia 9 listopada 2006 r. w sprawie C-205/05 Nemec, Zb.Orz. str. I-10745, pkt 31 i 32).

39 Ponadto należy dodać, że normy wspólnotowe w zakresie koordynacji krajowych systemów zabezpieczenia społecznego nie znajdują zastosowania w sytuacjach, których wszystkie elementy dotyczą jednego państwa członkowskiego, a tak jest

między innymi w tym przypadku, ponieważ sytuacja zainteresowanej charakteryzuje się związkami z państwem trzecim i jednym państwem członkowskim (zob. w szczególności wyrok z dnia 11 października 2001 r. w sprawach połączonych C-95/99 do C-98/99 i C-180/99 Khalil i in., Rec. str. I-7413, pkt 70 i 71).

40 Wykładnia taka dotyczy zarówno art. 42 WE, jak i rozporządzenia nr 1408/71, a zwłaszcza jego art. 3.

41 Podobnie rozporządzenie nr 859/2003, do którego odwołuje się w przedstawionym pytaniu sąd krajowy, stanowi w art. 1, że przepisy rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72 „stosuje się do obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo, jak również do członków ich rodzin i osób pozostałych przy życiu po ich śmierci, pod warunkiem że zamieszkują oni legalnie na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji, która dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego".

42 Dwunasty motyw rozporządzenia nr 859/2003 uszczegóławia w tym względzie, że przepisy rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72 „nie są stosowane w sytuacji, która pod każdym względem dotyczy jednego państwa członkowskiego. Dotyczy to między innymi sytuacji obywatela państwa trzeciego, związanego tylko z państwem trzecim i jednym państwem członkowskim".

43 Zważywszy na informacje na temat okoliczności faktycznych w postępowaniu przed sądem krajowym, którymi dysponuje Trybunał, warunek wymagający związku

obywatela państwa trzeciego z co najmniej dwoma państwami członkowskimi nie wydaje się być spełniony przez osobę taką jak M. El Youssfi, ponieważ wiele wskazuje na to, że ta ostatnia opuściła Maroko celem osiedlenia się na podstawie prawa do łączenia rodzin bezpośrednio w Belgii, ze swoim synem zamieszkującym w tym państwie członkowskim.

44 Jednakże to do sądu krajowego należy zbadanie tej kwestii dotyczącej stanu faktycznego.

45 Z tym zastrzeżeniem M. El Youssfi nie mogłaby zatem korzystać z zasady równości traktowania w dziedzinie zabezpieczenia społecznego przewidzianej w art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 w związku z rozporządzeniem nr 859/2003, która stoi na przeszkodzie odmowie przyznania świadczenia takiego jak dochód gwarantowany dla osób starszych wyłącznie z uwagi na przynależność państwową wnioskodawcy (zob. podobnie pkt 51–55 niniejszego postanowienia).

46 W tych okolicznościach należy zbadać przedstawione pytanie w świetle właściwych postanowień umów zawartych pomiędzy Wspólnotą a Królestwem Maroka.

47 Zgodnie z brzmieniem pytania przedstawionego przez sąd krajowy dotyczy ono umowy o współpracy „uzupełnionej" układem o stowarzyszeniu.

48 Jednakże zważywszy, po pierwsze, na art. 96 układu o stowarzyszeniu, zgodnie z którym począwszy od dnia swego wejścia w życie, to znaczy od 1 marca 2000 r., zastępuje on umowę o współpracy, oraz po drugie, na okoliczność, że M. El Youssfi złożyła swój wniosek o dochód gwarantowany dla osób starszych w dniu 25 sierpnia 2005 r., to jedynie układ o stowarzyszeniu może znaleźć zastosowanie ratione temporis w odniesieniu do stanu faktycznego sprawy będącej przedmiotem postępowania przed sądem krajowym (zob. podobnie postanowienie z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie C-336/05 Echouikh, Zb.Orz. str. I-5223, pkt 36).

49 W celu przedstawienia sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, należy zbadać kolejno: po pierwsze, czy art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu posiada bezpośrednią skuteczność (effet direct), a tym samym może być podniesiony przez jednostkę przed sądem krajowym, następnie określić zakres zasady niedyskryminacji wyrażonej w tym przepisie, jak również przewidzianych w nim warunków odnośnie do zakresu stosowania zarówno przedmiotowego, jak i podmiotowego.

W przedmiocie bezpośredniej skuteczności art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu

50 W tym względzie wystarczy przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu posiada bezpośrednią skuteczność, dlatego podmioty, których dotyczy, mogą powoływać się na niego przed sądem krajowym (ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 39–42, jak również orzecznictwo przywołane w jego pkt 39 odnośnie do art. 41 ust. 1 umowy o współpracy, którego brzmienie jest identyczne z brzmieniem wspomnianego art. 65 ust. 1 akapit pierwszy).

W przedmiocie zakresu zasady niedyskryminacji zawartej w art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu

51 Jak Trybunał orzekł w pkt 55–58 ww. postanowienia w sprawie Echouikh oraz jak również wynika z utrwalonego orzecznictwa dotyczącego art. 41 ust. 1 umowy o współpracy, które analogicznie stosuje się do art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, zawarta w tym ostatnim przepisie zasada braku jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w dziedzinie zabezpieczenia społecznego pracowników marokańskich i mieszkających z nimi członków ich rodzin w porównaniu z obywatelami państw członkowskich, w których są lub byli zatrudnieni, oznacza, że osoby, których dotyczy ten przepis, powinny być traktowane tak, jak gdyby były obywatelami tych państw członkowskich.

52 Zasada ta oznacza zatem, że osoby objęte zakresem stosowania tego postanowienia układu o stowarzyszeniu mogą ubiegać się o świadczenia z zabezpieczenia społecznego na tych samych warunkach co obywatele przyjmującego państwa członkowskiego, a przepisy prawne tego ostatniego nie mogą nakładać na te osoby dodatkowych lub bardziej rygorystycznych warunków w porównaniu z warunkami obowiązującymi obywateli tego państwa (ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 56).

53 Tym samym zastosowanie do osób, o których mowa w art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, nie tylko wymogu przynależności państwowej danego państwa członkowskiego, lecz również jakiegokolwiek innego warunku, którego

nie wymaga się od własnych obywateli, należy uznać za niezgodne ze wspomnianą zasadą niedyskryminacji (ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 57).

54 Tymczasem w niniejszej sprawie wydaje się, że po pierwsze, skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym spełnia warunki wieku i miejsca zamieszkania przewidziane w przepisach prawnych danego państwa członkowskiego, aby móc ubiegać się o prawnie gwarantowany dochód dla osób starszych. Po drugie, obywatel przyjmującego państwa członkowskiego znajdujący się w porównywalnej sytuacji do sytuacji M. El Youssfi byłby uprawniony do tego świadczenia, ponieważ warunek przewidziany w art. 4 pkt 6° ustawy z dnia 22 marca 2001 r., zgodnie z którym na podstawie uregulowań krajowych powinno przysługiwać prawo do emerytury lub renty dla osób pozostałych przy życiu, stosuje się tylko do „obywateli innego państwa". Odmowa przyznania M. El Youssfi prawa do świadczenia, o które się ubiega, opiera się zatem tylko na tym, że zainteresowana nie posiada obywatelstwa danego państwa członkowskiego i nie może być zrównana na podstawie przepisów krajowych z obywatelem tego państwa, jak również na tym, że nie spełnia warunku, który jednakże nie obowiązuje obywateli tego państwa.

55 A zatem krajowe przepisy prawne, takie jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym, wydają się być niezgodne z zasadą niedyskryminacji zawartą w art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, z której wynika, że obywatelowi marokańskiemu nie można odmówić prawa do świadczenia socjalnego w oparciu o przyczyny związane z obywatelstwem wnioskodawcy.

56 Pozostaje jeszcze określić, czy świadczenie takie jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym wchodzi w zakres „zabezpieczenia społecznego" w rozumieniu art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu i czy postanowienie to dotyczy osoby znajdującej się w sytuacji M. El Youssfi.

W przedmiocie zakresu przedmiotowego stosowania art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu

57 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że pojęcie „zabezpieczenia społecznego" zawarte w art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu należy rozumieć w ten sam sposób, co identyczne pojęcie zawarte w rozporządzeniu nr 1408/71 (ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 50 i 51 oraz przywołane tam orzecznictwo odnośnie do art. 41 ust. 1 umowy o współpracy).

58 Tymczasem od przyjęcia rozporządzenia Rady (EWG) nr 1247/92 z dnia 30 kwietnia 1992 r. (Dz.U. L 136, str. 1) świadczenia nieskładkowe tego rodzaju jak prawnie gwarantowany dochód dla osób starszych wprowadzony ustawą z dnia 22 marca 2001 r. zostały wyraźnie włączone do zakresu przedmiotowego stosowania rozporządzenia nr 1408/71, na podstawie jego art. 4 ust. 2a lit. a) (zob. również art. 10a ust. 1 i załącznik IIa do tego ostatniego rozporządzenia), ponieważ służą one zapewnieniu uzupełniającego, zastępczego lub pomocniczego pokrycia od ryzyka objętego działami zabezpieczenia społecznego wymienionymi w art. 4 ust. 1 lit. a)–h), wśród których znajdują się właśnie świadczenia z tytułu starości [zob. podobnie wyrok z dnia 5 kwietnia 1995 r. w sprawie C-103/94 Krid, Rec. str. I-719, pkt 36, odnośnie do art. 39 ust. 1 umowy o współpracy pomiędzy Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Algierską Republiką Ludowo-Demokratyczną, podpisanej w Algierze w dniu 26 kwietnia 1976 r. i zatwierdzonej w imieniu Wspólnoty rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2210/78 z dnia 26 września 1978 r. (Dz.U. L 263, str. 1), które to postanowienie ma zasadniczo identyczne brzmienie jak art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu].

59 Ponadto nawet przed wspomnianym przyjęciem rozporządzenia nr 1247/92 Trybunał orzekał, że świadczenia tego rodzaju co prawnie gwarantowany dochód

dla osób starszych były objęte zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71, na podstawie art. 4 ust. 1 (zob. ww. wyrok w sprawie Krid, pkt 33–35 i przywołane tam orzecznictwo).

60 Nie ma zatem żadnej wątpliwości, że świadczenie tego rodzaju co prawnie gwarantowany dochód dla osób starszych, którego celem jest zapewnienie minimum egzystencji osobom starszym w wieku powyżej 65 lat, o zasobach nieprzekraczających pewnego pułapu, wchodzi w zakres „zabezpieczenia społecznego" w rozumieniu art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, mimo że rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym świadczenie ma również cechy środka z pomocy społecznej.

61 W tych okolicznościach należy dodać, że przeciwnie do twierdzeń ONP, okoliczność, iż ustawa z dnia 22 marca 2001 r. konstruuje świadczenie, które określa jako uprawnienie odrębne, a nie jako prawo pochodne, nabyte przez skarżącą w postępowaniu przed sądem krajowym w związku z jej statusem członka rodziny pracownika migrującego, jest pozbawiona znaczenia.

62 Ponieważ zakres podmiotowy stosowania art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu nie jest identyczny z zakresem podmiotowym stosowania rozporządzenia nr 1408/71, określonym w jego art. 2, orzecznictwo, które dokonuje rozróżnienia pomiędzy uprawnieniami pochodnymi a uprawnieniami odrębnymi (własnymi) członków rodziny pracownika migrującego w ramach tego rozporządzenia — przedstawione szczegółowo w wyroku z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-308/93 Cabanis-Issarte (Rec. str. I-2097) — nie może być odpowiednio stosowane w ramach układu o stowarzyszeniu (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 1996 r. w sprawie C-126/95 Hallouzi-Choho, Rec. str. I-4807, pkt 30 i przywołane tam orzecznictwo).

W przedmiocie zakresu podmiotowego stosowania art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu

63 Z postanowienia odsyłającego wynika, że ONP przyznaje, że M. El Youssfi przebywa w Belgii zgodnie z prawem, a tym samym nie jest objęta postanowieniami art. 66 układu o stowarzyszeniu.

64 Ponadto trzeba przypomnieć, że art. 65 ust. 1 akapit pierwszy tego układu stosuje się przede wszystkim do obywateli marokańskich, a pojęcie to należy rozumieć szeroko.

65 Z orzecznictwa Trybunału wynika, że przez „pracownika" należy rozumieć zarówno pracowników czynnych zawodowo, jak i tych, którzy opuścili rynek pracy po osiągnięciu wieku wymaganego do skorzystania ze świadczeń emerytalnych lub w razie realizacji jednego z ryzyk uprawniających do świadczeń na podstawie innych działów zabezpieczenia społecznego (zob. ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 44 i 45).

66 W świetle tych właśnie kryteriów do sądu krajowego należy rozstrzygnięcie, czy można uznać, że M. El Youssfi posiada w Belgii, gdzie obecnie zamieszkuje, status „pracownika" w rozumieniu art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu.

67 W przypadku gdyby tak nie było, należy podnieść, że wspomniane postanowienie układu o stowarzyszeniu stosuje się również do członków rodziny tych pracowników zamieszkujących z nimi w państwie członkowskim, w którym są zatrudnieni.

68 W tym względzie trzeba dodać, że pojęcie „członka rodziny" obejmuje nie tylko małżonka czy zstępnych pracownika migrującego, lecz również osoby, które łączy z nim bliski związek pokrewieństwa lub powinowactwa, takie jak między innymi wstępni, w tym wstępni małżonka (zob. podobnie wyrok z dnia 11 listopada 1999 r. w sprawie C-179/98 Mesbah, Rec. str. I-7955, pkt 46).

69 Ponieważ M. El Youssfi jest wdową, mogłaby również być objęta postanowieniami art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, w razie gdyby ustalono, że jej mąż był przed śmiercią marokańskim pracownikiem migrującym w Belgii, gdzie zainteresowana nadal zamieszkuje (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Krid, pkt 28–31).

70 Ponadto skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym powinna również być uznana za członka rodziny pracownika w rozumieniu wspomnianego postanowienia układu, ponieważ zamieszkuje ze swoim synem w Belgii, a syn ten posiada zarazem status pracownika w rozumieniu przedstawionym w pkt 65 niniejszego postanowienia oraz obywatelstwo marokańskie.

71 Zgodnie z informacjami zawartymi w udostępnionych Trybunałowi aktach sprawy wydaje się, że syn M. El Youssfi nabył również obywatelstwo belgijskie.

72 Przy założeniu, że syn M. El Youssfi zachował jednakże obywatelstwo marokańskie, do sądu krajowego należy zbadanie, w oparciu o prawo przyjmującego państwa członkowskiego, czy członek rodziny marokańskiego pracownika migrującego, który posiada również obywatelstwo tego państwa, może, zważywszy na to prawo, powoływać się na obywatelstwo marokańskie tego pracownika dla potrzeb zastosowania art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Mesbah, pkt 40 i 41).

73 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, na przedstawione pytanie trzeba odpowiedzieć tak, że wykładni art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by przyjmujące państwo członkowskie mogło odmówić przyznania obywatelce marokańskiej, która ukończyła 65 rok życia i zgodnie z prawem zamieszkuje na terytorium tego państwa prawnie gwarantowanego dochodu dla osób starszych, jeśli obywatelka ta objęta jest zakresem stosowania tego postanowienia

— z uwagi na to, że sama wykonywała pracę najemną w tym państwie członkowskim,

— lub w związku z jej statusem członka rodziny pracownika obywatelstwa marokańskiego, który jest zatrudniony w tym państwie członkowskim.

74 Do sądu krajowego należy zbadanie, czy jeden z tych dwóch warunków został spełniony w sprawie będącej przedmiotem postępowania przed sądem krajowym.

75 W związku z tym, że wykładnia, jakiej niniejsze postanowienie dokonuje odnośnie do art. 65 ust. 1 akapit pierwszy układu o stowarzyszeniu, jest zgodna z wykładnią art. 14 EKPC oraz art. 1 protokołu dodatkowego dokonaną między innymi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 16 września 1996 r. w sprawie Gaygusuz przeciwko Austrii (Zbiór orzeczeń i postanowień 1996-IV, str. 1129), Trybunał wskazał w ten sposób sądowi krajowemu wszystkie elementy wykładni konieczne dla dokonania przez ten sąd oceny zgodności rozpatrywanego uregulowania krajowego z prawami podstawowymi, takimi jak prawa gwarantowane przez EKPC i protokół dodatkowy, nad których przestrzeganiem czuwa Trybunał (zob. w szczególności ww. postanowienie w sprawie Echouikh, pkt 64 i 65).

W przedmiocie kosztów

76 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

Wykładni art. 65 ust. 1 akapit pierwszy Układu euroródziemnomorskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z jednej strony a Królestwem Maroka z drugiej strony, sporządzonego w Brukseli w dniu 26 lutego 1996 r. i zatwierdzonego w imieniu Wspólnot decyzją 2000/204/WE, EWWiS Rady i Komisji z dnia 24 stycznia

2000 r. należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by przyjmujące państwo członkowskie mogło odmówić przyznania obywatelce marokańskiej, która ukończyła 65 rok życia i zgodnie z prawem zamieszkuje na terytorium tego państwa prawnie gwarantowanego dochodu dla osób starszych, jeśli obywatelka ta objęta jest zakresem stosowania tego postanowienia

— z uwagi na to, że sama wykonywała pracę najemną w tym państwie członkowskim,

— lub w związku z jej statusem członka rodziny pracownika obywatelstwa marokańskiego, który jest zatrudniony w tym państwie członkowskim.

Podpisy